

Case law of international criminal justice for crimes against humanity

Прецедентне право міжнародного кримінального правосуддя щодо злочинів проти людяності

Inna Boyko

Key words:

crimes against humanity, international criminal judicial bodies, declaratory judicial precedent, convincing judicial precedent.

Ключові слова:

злочини проти людяності, органи міжнародного кримінального судочинства, деклараторний судовий прецедент, переконливий судовий прецедент.

5 грудня 2017 року канцелярія прокурора Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) опублікувала щорічний звіт про події в Україні в період після Революції Гідності. Документ – попереднє розслідування прокурора МКС – підтверджує збройну агресію Росії та масові злочини на території України (в Криму та Донбасі). У звіті проаналізовані події в період із 1 жовтня 2016 по 30 листопада 2017 року. Попередні звіти охоплювали події в Україні з початку скоєння перших злочинів (з 21 листопада 2013 року). Прокурор Фату Бенсуда підтверджує висновки, що вже були зроблені, а саме міжнародний збройний конфлікт між Російською Федерацією та Україною триває. У звіті визнано, що РФ веде війну проти України на Донбасі й в АРК. Серед передбачуваних злочинів РФ в Криму названі зникнення та вбивства; жорстоке поводження з проукраїнськими активістами, включаючи побой і електрошок; примусовий призов на службу в збройні сили РФ; порушення права на справедливе судочинство, включаючи недотримання судових гарантій; переміщення частини цивільного населення РФ до Криму й частини населення півострова за межі його території; захоплення майна; утиск кримських татар, що змусило частину населення покинути півострів (заякування, обшуки, арешти, заборона прав на зібрання та свободу слова); вищий виконавчий орган кримськотатарського народу – Меджліс – названий екстремістською організацією, тому й заборонений.

У звіті йдеться про фіксовані 1200 фактів злочинів на території східної України: масові вбивства військових і цивільних, включаючи страти полонених; руйнування цивільних об'єктів (житлових будинків, шкіл, дитячих садків, іншої приватної нерухомості, також неналежне використання цивільних об'єктів, включаючи школи, у воєнних цілях); тримання під вартою, включаючи неофіційні місця арештів; тортури й жорстоке поводження щодо полонених під час допитів; сексуальні та гендерні злочини, в тому числі під час допитів; зникнення в загальній кількості 15 000 чоловік.

Канцелярія прокурора МКС проводить аналіз додаткової інформації про події на Майдані Незалежності, яка була отримана нею у 2017 році. Нова інформація розглядається у світлі раніше проведеного офісом прокурора попереднього аналізу, за результатами якого зроблений висновок, що передбачувані злочини, скоєні в період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року, не є злочинами проти людяності відповідно до Статуту Міжнародного кримінального суду¹.

Оскільки зміни до Конституції України в частині правосуддя щодо можливості визнання Україною юрисдикції МКС набудуть чинності через три роки з наступного після дня опублікування закону щодо внесення змін до Конституції України, тобто 30 червня 2019 року², вважаємо досить імовірним подання нової заяви до МКС з проханням проведення розслідування й висунення звинувачень щодо міжнародних злочинів, скоєних на території України з 21 листопада 2013 р. та в подальшому. Відповідно до ст. 5 Рим-

¹ Отчет о действиях по предварительному расследованию 2017 г. от 4 декабря 2017 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2017-PE-rep/2017-otp-rep-PE-UKRAINE_RUS.pdf.

² Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 28. – Ст. 532. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19/paran2#n2>.

ського статуту МКС, ідеться про злочини геноциду, проти людяності, воєнні злочини, агресії³. Зазначимо, що стосовно злочину агресії Асамблея МКС, яка відбулася 15 грудня 2017 року, прийняла резолюцію про активізацію юрисдикції Суду з 17 липня 2018 року⁴.

Мета статті – проаналізувати прецедентну практику органів міжнародного кримінального судочинства щодо злочинів проти людяності.

В українській юридичній науці до проблеми міжнародно-правової кримінальної юрисдикції вперше звернувся М.В. Буроменський. Досліджуванню аспектів міжнародного кримінального правосуддя та боротьбі з міжнародними злочинами присвячені праці В.П. Базова, В.Г. Буткевича, В.А. Василенка, М.М. Гнатівського, Н.А. Зелінської, А.А. Маєвської, П.М. Рабіновича, М.Ф. Селівона, Н.А. Савінової, Т.Л. Сироїд, Є.Л. Стрельцова, інших учених.

У сучасній зарубіжній науці міжнародного права питання міжнародної кримінальної юстиції досліджують К. Амбос, Л. Арбур, М.Х. Арсанджані, К.Д. Аскін, М.Ч. Бассіуні, К.Л. Блейкслі, Л. Кафліш, А. Кассезе, П. Сезаре, Дж. Кроуфорд, Ф. Кірш, К. Кіттічайсарі, Р. Мей, Т. Мерон, Ж. Метро, Дж.О.В. Мюллер, Дж. Мерфі, В.П. Нанда, А. Пеле, Р.Б. Філіпс, Л.Н. Сада, Д.Дж. Шефер та інші.

Злочини проти людяності, або злочини проти миру й безпеки людства, як вони визначені в ст. 7 Римського статуту МКС, акумулюють ознаки злочинів проти людства, які закріплені в статутах органів міжнародного судочинства, починаючи з воєнних трибуналів після Другої світової війни, – це частина широкомасштабної або систематичної практики вчинення умисних тяжких злочинів проти суспільства, тобто вбивства, поневолення, депортація або насильницьке переміщення населення, незаконне ув'язнення чи інше жорстоке позбавлення фізичної свободи, тортури, зґвалтування, сексуальні злочини, переслідування будь-якої ідентифікуючої групи чи спільноти за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними чи іншими мотивами, що визнані недопустимими відповідно до міжнародного права. Це систематичні або широкомасштабні напади на цивільне населення на значній території. Такі злочини вчиняються в межах політики певної держави чи організації.

Як зазначає Женель Метро, прецедентне право міжнародних кримінальних трибуналів виділяє низку загальних базових елементів, властивих будь-якому злочину проти людяності: 1) напад має бути скоєно; 2) дії злочинця повинні бути частиною цього нападу; 3) напад має бути спрямований проти будь-якого цивільного населення; 4) напад має бути широко поширеним або/і систематичним; 5) злочинець має бути обізнаний: а) про більш широкий контекст, у який уписуються його дії, б) про те, що його дії є частиною нападу. Злочинний акт повинен бути за своєю природою нелюдським актом, який має тяжкі наслідки для жертви, наприклад, викликає велике страждання, або серйозні тілесні ушкодження, або пошкодження розумового чи фізичного здоров'я⁵. Для роз'яснення цього положення МТКЮ, спираючись на прецедентне право, що сформувалося Нюрнберзьким і Токійським трибуналами, наводить такий приклад. Одиначний донос владі нацистської Німеччини на сусіда-єврея має бути розцінений як злочин проти людяності, так як він був здійснений на тлі широко поширеного переслідування євреїв⁶.

З 1996 року по 1999 рік винесені рішення Міжнародним трибуналом щодо колишньої Югославії стосовно елементів злочину проти людяності, які потім незмінно використовувалися як деклараторні судові прецеденти. У 2001–2003 роках Міжнародний трибунал щодо Руанди (в рамках своєї предметної юрисдикції), прямо посилаючись на рішення апеляційної камери МТКЮ, погодився застосовувати дефініцію злочину проти людяності відповідно до рішень МТКЮ. Напади на цивільне населення не обов'язково мають бути одночасно

³ Rome Statute of the International Criminal Court, 17 July 1998 // The official site of the International Criminal Court [Electronic resource]. – Access mode : http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7_9CDC7CF02886/283503/RomeStatuteEng1.pdf.

⁴ Офіційний сайт Міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1350>.

⁵ Guenael Mettraux. Crimes Against Humanity in the Jurisprudence of the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and for Rwanda // Harvard International Law Journal. – 2002. – № 43. – P. 314.

⁶ ICTY. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic. Trial Judgement of 22 February 2001, par. 431 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/kun-tj010222e.pdf>.

широкомасштабними й систематичними⁷. Альтернативність цих вимог підтверджена прецедентним правом Міжнародних трибуналів ООН щодо колишньої Югославії та Руанди. У рішенні Судової камери МТКЮ у справі Блашкіча зазначається, що «на практиці обидва критерії важко розділити, оскільки широко розповсюджений напад, який тягне за собою велику кількість жертв, має на меті певну форму планування або організації»⁸.

Практика спеціальних міжнародних трибуналів пропонує низку додаткових критеріїв, які допомагають установити факт широкомасштабного або систематичного нападу. Апеляційна камера МТКЮ в рішенні по справі Кунараца вказала: «Необхідно спочатку ідентифікувати населення, яке є об'єктом нападу, і у світлі засобів, методів, ресурсів і результатів нападу на населення встановити, чи був напад дійсно широко розповсюдженим або систематичним. ... Наслідки нападу на певну групу населення, кількість жертв, характер дій, можлива участь чиновників або влади ... визначають типи злочинів, можуть бути прийняті до уваги, щоб визначити, чи відповідає напад одному або обом критеріям – «широкомасштабного» або «систематичного» нападу»⁹.

У справі Галича Судова камера МТКЮ так охарактеризувала снайперські й артилерійські обстріли сербськими силами цивільного населення Сараєво: «Злочини скоєні проти цивільних осіб поширеним способом протягом тривалого періоду часу військами SRK [Сараєвського корпусу «Romanija»] ... манера скоєння цих злочинів показує їх різьочу подібність всюди одному зразку. Усе це змушує більшість Судової камери зробити висновок, що злочинні акти були не спорадичними діями неконтрольованих солдатів, а здійснені в рамках навмисної кампанії нападів на цивільних осіб, які, мабуть, відбувалися за розпорядженням вищих властей або принаймні з їхнього схвалення»¹⁰.

Відповідно до прецедентного права трибуналів ООН, вираз «населення» не означає, що все населення географічної області, в якому має місце напад (держава, муніципалітет або інша обмежена область), має бути піддано нападу. Однак необхідно показати, що напади були спрямовані проти досить великої кількості людей або фактично націлені саме проти «цивільного населення», а не обмеженої й безладно відібраної кількості осіб¹¹. Злочини проти людяності не означають дії, вчинені проти цивільних осіб, у суворому сенсі цього терміна. Вони включають також злочини проти осіб, які раніше брали участь у бойових діях, але до моменту злочину припинили брати активну участь у конфлікті через поранення або взяття в полон (у цьому випадку становище жертви на момент злочину, а не її колишній статус має бути прийнято до уваги під час її визначення як цивільної особи)¹².

⁷ ICTY. Du[ko Tadi] a/k/a/ "Dule" Opinion and Trial Judgment of 7 May 1997, paras 645–649 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tad-ts70507JT2-e.pdf>; ICTY, Mladen Naletilic, aka "Tuta" and Vinko Martinovic, aka "Štela". Trial Judgment of 31 March 2003, par. 26 [Electronic resource]. – Access mode : http://www.icty.org/x/cases/naletilic_martinovic/tjug/en/nal-tj030331-e.pdf; ICTR. Jean-Paul Akayesu. Trial Judgement of 2 September 1998, par. 144 [Electronic resource]. – Access mode : <http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-96-4/trial-judgements/en/980902.pdf>; ICTR. Clement Kayishema and Obed Ruzindana. Trial Judgement of 21 May 1999, paras. 26, 123 [Electronic resource]. – Access mode : <http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-95-1/trial-judgements/en/990521.pdf>; ICTR. Alfred Musema. Trial Judgment of 27 January 2000, par. 203 [Electronic resource]. – Access mode : <http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-96-13/trial-judgements/en/000127.pdf>; ICTR. Elizaphan and Gerard Ntakirutimana. Trial Judgment of 21 February 2003, par. 804 [Electronic resource]. – Access mode : <http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-96-17/trial-judgements/en/030221.pdf>; ICTR. Laurent Semanza. Trial Judgment of 15 May 2003, par. 328 [Electronic resource]. – Access mode : <http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-97-20/trial-judgements/en/030515.pdf>; ICTR. Eliezer Niyitegeki. Trial Judgment of 16 May 2003, par. 439 [Electronic resource]. – Access mode : <http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-96-14/trial-judgements/en/030516.pdf>.

⁸ ICTY. Timomir Bla[kic] Trial Judgment of 3 March 2000, par. 206 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/blaskic/tjug/en/bla-tj000303e.pdf>.

⁹ ICTY. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic. Appeals Chamber Judgment of 12 June 2002, par. 95 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/acjug/en/kun-aj020612e.pdf>.

¹⁰ ICTY. Stanislav Galic]. Trial Judgment of 5 December 2003, par. 741 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/galic/tjug/en/gal-tj031205e.pdf>.

¹¹ ICTY. Du[ko Tadi] a/k/a/ "Dule" Opinion and Trial Judgment of 7 May 1997, para.644 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tad-ts70507JT2-e.pdf>; ICTY. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic. Trial Judgment of 22 February 2001, par. 424 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/kun-tj010222e.pdf>; ICTY. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic. Appeals Chamber. Judgment of 12 June 2002, par. 90 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/acjug/en/kun-aj020612e.pdf>; ICTY, Mladen Naletilic, aka "Tuta" and Vinko Martinovic, aka "Štela". Trial Judgment of 31 March 2003, par. 235 [Electronic resource]. – Access mode : http://www.icty.org/x/cases/naletilic_martinovic/tjug/en/nal-tj030331-e.pdf; ICTR. Jean-Paul Akayesu. Trial Judgment of 2 September 1998, par. 582 [Electronic resource]. – Access mode : <http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-96-4/trial-judgements/en/980902.pdf>; ICTR. Laurent Semanza. Trial Judgment of 15 May 2003, par. 330 [Electronic resource]. – Access mode : <http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-97-20/trial-judgements/en/030515.pdf>.

¹² ICTY. Stanislav Galic]. Trial Judgment of 5 December 2003, par. 741 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/galic/tjug/en/gal-tj031205e.pdf>.

Першу ґрунтовну експертизу питання участі держави або організації в злочинах проти людяності Судова камера МТКЮ зробила в рішенні по справі Душко Тадіча від 7 травня 1997 року. Судді, посилаючись на прецедентне право, що сформувалося приговорами трибуналів у Нюрнберзі й Токію, констатували, що «має бути певна форма політики, яка спрямована на вчинення нападів на цивільне населення». «Якщо такі дії мають широко розповсюджений або систематичний характер, то це є доказом існування політики, спрямованої на вчинення таких дій, незалежно чи формалізованою вона є»¹³. У справі Купрешкіча Судова камера МТКЮ, висловивши деякі сумніви щодо суворості обов'язковості елемента політики або плану, заявила: «... така політика не повинна бути сформульована явно, і немає потреби, щоб вона була політикою держави»¹⁴.

Положення, що було сформульовано Апеляційної камерою в справі Кунараца, надалі використовувалося МТКЮ як переконливий прецедент. Так, Апеляційна камера, розглянувши 29 липня 2004 року апеляцію захисників Блашкіча, послалася на вищезазначене рішення й підтвердила, що «план або політика не є юридичним елементом злочину проти людяності, хоча очевидно, що її наявність може бути важливою під час доведення того, що напад був спрямований проти цивільного населення і що він був широкомасштабним або систематичним»¹⁵. Подібним шляхом розвивалася й практика Міжнародного трибуналу щодо Руанди. У низці ранніх судових рішень відображена позиція, відповідно до якої елемент політики або плану має бути наявним, і наявність такого елемента є доказом систематичного характеру нападу на цивільне населення. При цьому не потрібно, щоб така політика була формально прийнята як державна¹⁶.

Прецедентне право склалося щодо сутності суб'єкту злочину проти людяності (приговори Нюрнберзького й Токійського трибуналів започаткували тенденцію). Приватна особа як суб'єкт злочину проти людяності означає, що такі злочини можуть бути здійснені людьми в особистій якості, якщо вони знаходять у державній політиці підтримку своїм злочинам. Питання, чи можна вважати офіційну особу, що діє неофіційно, суб'єктом злочину проти людяності, розтлумачила Судова камера МТКЮ під час розгляду справи Зорана Купрешкіча, при цьому Камера цитувала справу Веллера (1948–1950 роки)¹⁷. Загальне положення формулюється так: діяння представника держави, вчинені з особистих намірів, навіть формально не ухвалені державною владою, можуть бути визнані злочином проти людяності, якщо поведінка особи вписується в систематичну лінію незаконного поведіння, що підтримується державою.

Відповідно до практики трибуналів щодо колишньої Югославії та Руанди, має бути встановлено, що особа, яка вчиняє злочин проти людяності, в момент скоєння злочину була поінформована про широкомасштабні або систематичні напади на цивільне населення і знала, що її дії є складником таких нападів, або передбачала, що їхні дії об'єктивно є частиною нападів; проте не обов'язково, щоб вона була поінформована про ці напади детально (справи Каїшеми та Рузіндана, які розглядала Судова камера МТКЮ)¹⁸.

¹³ ICTY. Du[ko Tadi] a/k/a/ "Dule" Opinion and Trial Judgment of 7 May 1997, para. 653 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tad-tsj70507JT2-e.pdf>.

¹⁴ ICTY. Zoran Kupre[ki], Mirjan Kupre[ki], Vlatko Kupre[ki], Drago Josipovi], Dragan Papi], Vladimir [Anti], also known as "Vlado". Trial Judgment of 14 January 2000, par. 551 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/kupreskic/tjug/en/kup-tj000114e.pdf>.

¹⁵ ICTY. Timomir Bla[ki]. Appeals Chamber Judgment of 29 July 2004, par. 120 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/blaskic/acjug/en/bla-aj040729e.pdf>.

¹⁶ ICTR. Jean-Paul Akayesu. Trial Judgment of 2 September 1998, par. 580 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.unict.org/sites/unict.org/files/case-documents/ict-96-4/trial-judgements/en/980902.pdf>; ICTR. Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda. Trial Judgment of 6 December 1999, par. 69 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.unict.org/sites/unict.org/files/case-documents/ict-96-3/trial-judgements/en/991206.pdf>; ICTR. Clement Kayishema and Obed Ruzindana. Trial Judgment of 21 May 1999, paras. 124, 581 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.unict.org/sites/unict.org/files/case-documents/ict-95-1/trial-judgements/en/990521.pdf>.

¹⁷ ICTY. Zoran Kupre[ki], Mirjan Kupre[ki], Vlatko Kupre[ki], Drago Josipovi], Dragan Papi], Vladimir [Anti], also known as "Vlado" Trial Judgment of 14 January 2000, par. 555. Прим. 815 з посиланням на судові рішення: Weller, the decision of the Landgericht of Munchengladbach of 16 June 1948 (unpublished), the decision of the Oberlandesgericht of Dusseldorf of 21 Oct. 1948 (unpublished) and the decision of the German Supreme Court in the British occupied zone, of 21 Dec. 1948 (in Entscheidungen, ibid., vol. 1, pp. 203–208), the decision of the Schwurgericht of Munchengladbach of 20 April 1949 (unpublished), that of the German Supreme Court in the British occupied zone, of 10 Oct. 1949 (unpublished) and the decision of the Schwurgericht of Munchengladbach of 21 June 1950 (unpublished). The aforementioned decisions are on the Tribunal's files (they have been kindly provided to the Tribunal by the Nordrhein Westfdliches Hauptstaatsarchiv) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/kupreskic/tjug/en/kup-tj000114e.pdf>.

¹⁸ ICTY Du[Ko Tadi]. Appeals Chamber Judgment of 15 July 1999, par. 248 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf>; ICTY. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic. Trial Judgment of 22 February 2001, par. 434 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/kun-tj010222e.pdf>; ICTY. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic. Appeals Chamber. Judgment of 12 June 2002, par. 102 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/acjug/en/kun-aj020612e.pdf>; ICTR. Clement Kayishema and Obed Ruzindana. Trial Judgment of 21 May 1999, paras. 133–134 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.unict.org/sites/unict.org/files/case-documents/ict-95-1/trial-judgements/en/990521.pdf>.

Одним із останніх вироків, прийнятих МКС, є судове рішення від 21 червня 2016 року по справі № ICC-01/05-01/08 щодо колишнього віце-президента Демократичної республіки Конго Жана-П'єра Бембу Гомбо, якого засуджено до 18 років ув'язнення, оскільки його визнали винним у воєнних злочинах і злочинах проти людяності, які були скоєні під час конфлікту в Центральноафриканській республіці в 2002–2003 роках. Бемба був керівником збройного угруповання «Визвольний рух Конго», яке на початку століття контролювало значну частину півночі Демократичної республіки Конго. У 2002 році його загони ввійшли на територію Центральноафриканської республіки, щоб підтримати тодішнього президента Анж-Фелікса Потассе, якому загрожували повстанці. Бойовики з особливою жорстокістю ставилися до місцевого населення: вбивали, грабували та гвалтували. Вирок стосовно Ж.-П. Бемби є першим, коли командира засудили за злочини його підлеглих¹⁹.

Досвід МКС щодо розслідування російсько-грузинського конфлікту, вважаємо, треба врахувати під час подання заяв Україною в майбутньому. Зокрема, у частині предметної юрисдикції МКС стверджується, що було вчинено воєнні злочини та злочини проти людяності²⁰. Злочини, вчинені під час російсько-грузинського конфлікту, можна поділити на дві групи: 1) убивства, насильницькі переміщення й переслідування етнічних грузинів, знищення та розграбування їхньої власності збройними силами Південної Осетії (з можливою участю російських збройних сил), залежно від того, чи буде доведено участь у цих подіях російських збройних сил²¹; 2) навмисно спрямовані напади проти грузинських миротворчих сил з боку збройних сил Південної Осетії, а також проти російських миротворчих сил з боку грузинських збройних сил залежно від доведення участі збройних сил Росії в указаних злочинах і, відповідно, кваліфікації збройного конфлікту²². Прокурор пропонує кваліфікувати весь конфлікт в офіційно встановлених часових межах, тобто із 7 серпня по 10 жовтня 2008 року, як міжнародний, оскільки в цей час Росія здійснювала «загальний контроль» [overall control] над південно-осетинськими збройними силами²³.

Отже, згідно з прецедентним правом, створеним органами міжнародного кримінального судочинства:

1. Злочин, скоєний проти однієї жертви або проти обмеженої кількості жертв, можна кваліфікувати як злочин проти людяності, якщо дії злочинця були частиною широкомасштабних або/й систематичних нападів на цивільне населення. «Широкомасштабне» означає «масову, кількарізкову дію великого масштабу і спрямоване проти безлічі жертв». Такі дії мають бути частиною державної політики. «Систематичний» характеризує організовану природу насильницьких дій, повторення яких має регулярний, а не випадковий характер. Однаковою мірою індивід, що чинить злочин проти одиначної жертви чи обмеженої кількості жертв, може бути визнаний винним у злочині проти людяності, якщо його дії були частиною певного контексту. Досить показати, що акт стався в контексті акумуляції актів насильства, які можуть бути дуже різними за характером і ступенем тягаря.

2. Злочини проти людяності можуть бути вчинені з цілком особистих причин, якщо при цьому наявні дві вищезгадані умови. Обвинувачення не має доводити, що обвинувачуваний вибирав жертви, виходячи з їхнього цивільного статусу. При цьому, як мінімум, злочинець має знати чи допускати, що жертва його злочину була цивільною особою.

3. Усвідомлення обвинувачуваним контекстуальної ситуації нападу може бути встановлено, виходячи з конкретних фактів: історичних і політичних обставин, у яких відбулися дії, ступеня тягаря й характеру вчинених злочинів.

¹⁹ ICC. Situation in the Central African Republic in the case of the Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo. Decision of 21 June 2016 [Electronic resource]. – Access mode : https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2016_04476.PDF з посиланням на судові рішення: ICTY, Mrkšić and Šljivančanin Appeal Judgment, para. 379; ICTR, Ntabakuze Appeal Judgment, para. 287; ICTY, Kupreškić et al. Appeal Judgment, para. 430; Lubanga Sentencing Appeal Judgment, paras 69 to 70; ICTR, Munyakazi Appeal Judgment, para. 174; ICTY, Popović et al. Appeal Judgment, para. 1966; ICTY, Krajišnik Appeal Judgment, paras. 775, 776; ICTY, Kordić and Čerkez Appeal Judgment, para. 1075; ICTY, Blaškić Appeal Judgment, para. 686; ICTY, Đorđević Appeal Judgment, para. 936; ICTY, Kunarac et al. Appeal Judgment, para. 352; ICTY, Tadić Sentencing Appeal Judgment, para. 56; ICTR, Bagosora and Nsengiyumva Appeal Judgment, para. 740; ICTR, Nahimana et al. Appeal Judgment, paras 1042 to 1043, citing ICTR, Kambanda Appeal Judgment, para. 111.

²⁰ Request for authorisation of an investigation pursuant to article 15, 16 October 2015, ICC-01/15-4-Corr2, para. 53 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc2160852.pdf>.

²¹ Decision on the Prosecutor's request for authorization of an investigation, Situation in Georgia, Pre-Trial Chamber I, 27 January 2016, ICC-01/15-12, para. 23; paras. 235, 243–244 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc2195945.pdf>.

²² . Report on Preliminary Examination Activities, ICC-OTP (The Office of the Prosecutor), 12 November 2015, paras. 235, 248 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf>.

²³ Request for authorisation of an investigation pursuant to article 15, 16 October 2015, ICC-01/15-4-Corr2, para. 70 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc2160852.pdf>.

4. Індивідуальні дії насильства кваліфікуються як злочин проти людяності, якщо є частиною систематичного використання статевого злочину як засобу залякування і приниження цивільного населення супротивника.

5. Суттєвий елемент матеріального права злочинів проти людяності полягає в тому, що вони мають бути вчинені з дискримінаційним наміром на національних, політичних, етнічних, расових чи релігійних підставах.

Анотація

У статті проаналізовано прецедентну практику міжнародного кримінального правосуддя щодо злочинів проти людяності. Доведено, що міжнародні кримінальні судові інституції створюють прецедентне право щодо злочинів проти людяності. В умовах міжнародного збройного конфлікту між Російською Федерацією та Україною нормативні положення матеріального та прецедентного міжнародного кримінального права мають застосовуватись, зокрема, щодо злочинів проти людяності.

Summary

The article analyzes the case law of the bodies of international criminal justice for crimes against humanity. It is proved that international criminal judicial institutions create a case law for crimes against humanity. In the context of the international armed conflict between the Russian Federation and Ukraine, the normative provisions of material and case law of international criminal law should be applied, in particular, to crimes against humanity.

Використана література:

1. Отчет о действиях по предварительному расследованию 2017 г. от 4 декабря 2017 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2017-PE-rep/2017-otp-rep-PE-UKRAINE_RUS.pdf.
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 28. – Ст. 532. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19/paran2#n2>.
3. Rome Statute of the International Criminal Court, 17 July 1998 // The official site of the International Criminal Court [Electronic resource]. – Access mode : http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7_9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf
4. Офіційний сайт Міжнародного кримінального суду [ICC] [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1350>.
5. Офіційний сайт Міжнародного трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, здійснені на території колишньої Югославії з 1991 року [ICTY] [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.icty.org/en/content/icty-icty-case-law-database>.
6. Офіційний сайт Міжнародного трибуналу щодо Руанди [ICTR] [Electronic resource]. – Access mode : <http://unictr.unmict.org/en/cases>.
7. Mettraux Guenael. Crimes against Humanity in the Jurisprudence of the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and for Rwanda // Harvard International Law Journal. – 2002. – V. 43. – № 1. – P. 237–316.

Inna Boyko,

*Candidate of Political Sciences, Associate Professor,
Department of Maritime Law, Faculty of Maritime LAW & Management
National University "Odessa Maritime Academy" (Ukraine)*